

ABDULLA ORIPOV TARJIMALARINING LINGVOPOETIK TADQIQI.

Qashqadaryo viloyati Qarshi shaxri
Xalqaro innovatsion universiteti
Lingvistika (o'zbek tili) ta'lim yo'nalishi
2-kurs magistratura talabasi
Asqarova Zilola Uktamovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan xalq shoiri Abdulla Oripovning tarjima faoliyati lingvopoetik jihatdan tahlil qilinadi. Shoir tarjimalarida asliyatga sodiqlik, badiiylik va milliy poetik an'analarni uyg'unlashtirish uslubi yoritiladi. Xususan, Oripov tomonidan tarjima qilingan jahon adabiyoti namunalaridagi badiiy vositalar, obrazlilik, ritm va ohang uyg'unligi, hamda ularning o'zbek tilidagi ifodalanish xususiyatlari lingvistik va stilistik mezonlar asosida tahlil qilinadi. Maqolada tarjima jarayonida yuzaga keladigan lingvopoetik muammolar, ularning yechimlari va shoirning individual uslubi haqida ilmiy fikrlar bildiriladi.

Kalit so'zlar: Abdulla Oripov, tarjima, lingvopoetika, badiiy tarjima, stilistika, poetik obraz, ritm, milliy ruh, o'zbek adabiyoti.

O'zbek adabiyoti taraqqiyotida tarjima san'atining tutgan o'rni beqiyosdir. Ayniqsa, mashhur adabiyot namoyandalarining asarlarini o'zbek tiliga tarjima qilish orqali nafaqat jahon adabiyoti namunalarini ommaga yetkazish, balki o'zbek tilining badiiy imkoniyatlarini kengaytirish, uning ifoda vositalarini boyitish imkoniyati yuzaga keladi. Bu borada Abdulla Oripovning xizmatlari alohida e'tiborga loyiqdir. Shoir nafaqat o'zining original ijodi bilan, balki klassik va zamonaviy jahon adabiyoti durdonalarini o'zbek tiliga mohirona tarjima qilgan ijodkor sifatida ham tanilgan. Abdulla Oripov tarjimalarida mualliflik individual uslubi, milliy poetik tafakkur, badiiy-estetik qarashlar, shuningdek, asliyatga sodiqlik va shu bilan birga o'zbek tilining tabiiy imkoniyatlaridan samarali foydalanish holatlari yaqqol namoyon bo'ladi. Uning tarjimalari lingvopoetik jihatdan mukammal bo'lib, ular tilshunoslik va adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan ham

chuqur o'rganishga arzigulikdir. Mazkur maqolada shoirning tarjimalaridagi lingvistik va poetik xususiyatlar, ularning o'zbek tilida badiiy ifodalanish vositalari ilmiy asosda tahlil qilinadi.

Bugungi kunda jahon miqyosida madaniy aloqalarning kengayib borayotgani, xalqlar o'rtasida adabiy-madaniy almashinuv jarayonlarining jadallashuvi milliy adabiyotlarni tarjimalar orqali keng tanitishni zarur qiladi. Tarjima san'ati nafaqat axborot uzatish vositasi, balki milliy badiiy tafakkurni, til imkoniyatlarini, estetik qarashlarni boshqa xalqlarga yetkazishning eng muhim vositalaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Xususan, badiiy tarjima o'z tabiatiga ko'ra murakkab, ko'p qatlamli, lingvistik, stilistik, madaniy va poetik omillar bilan bevosita bog'liq ijodiy jarayon sanaladi. Shu nuqtayi nazardan, o'zbek adabiyotining jahon adabiyoti bilan o'zaro aloqalarida yirik shoir va tarjimon Abdulla Oripovning tutgan o'rni alohida ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat tarjima markazi, O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi hamda Respublika ilmiy-tadqiqot markazlari tomonidan 2020–2024 yillar davomida olib borilgan monitoring natijalariga ko'ra, o'zbek tiliga tarjima qilingan badiiy asarlar soni 1200 dan oshgan. Ushbu asarlarning qariyb 25 foizi she'riy shakldagi tarjimalar bo'lib, ular orasida Abdulla Oripov tarjima qilgan asarlar muhim o'rin tutadi. Jumladan, Dante Aligerining "Ilohiy komediya"si, Pushkin, Lermontov, Shekspir, Gëte kabi jahon adabiyotining buyuk namoyandalaridan tarjima qilingan she'riy asarlar bugungi kunda o'zbek kitobxonining ma'naviy dunyosini boyitmoqda. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzuridagi Til va adabiyot instituti tomonidan 2023 yilda o'tkazilgan tahlillarga ko'ra, tarjima qilingan asarlar orasida poetik jihatdan mukammal, fonetik va semantik uyg'unlikni saqlagan asarlar soni juda kam. Taxminan 70 foiz hollarda she'riy tarjimalarda asliyatdagi poetik tuzilma to'liq saqlanmagan, 55 foizida esa ohangdorlik, ritmik moslik buzilgan. Bunday statistik ko'rsatkichlar tarjima jarayonida lingvopoetik yondashuvga e'tibor sust bo'layotganini ko'rsatadi. Biroq Abdulla Oripov tarjimalari ushbu umumiy statistik tendensiyadan ajralib turadi. Uning tarjimalarida asliyatga sodiqlik, obrazlar tizimini aniq yetkazish, milliy poetiklik, musiqiylik va badiiy ifoda uyg'unligini saqlab qolish holatlari yuqori darajada kuzatiladi. Shoir tomonidan tarjima qilingan asarlarda badiiy tafakkur va tarjimonlik

mahorati ustuvorlik qiladi. Ayniqsa, “Ilohiy komediya”dagi Dante g‘oyalarining o‘zbek tilidagi aks etishi, uchlik ritmik strukturaning saqlab qolingani, diniy-falsafiy obrazlarning milliy tasvirlar bilan uyg‘unligi lingvopoetik jihatdan chuqur tahlilga loyiqdir. Zamonaviy tarjima jarayonida kuzatilayotgan muammolardan biri bu tarjimonlarning badiiy-estetik tayyorgarlik darajasining har xil bo‘lishidir. Bu holat she’riy asarlarni tarjima qilishda yanada dolzarb muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda. Tilshunos olimlarning ta’kidlashicha, she’riy tarjimada nafaqat semantik moslik, balki ritmika, alliteratsiya, metaforik obrazlar va boshqa poetik vositalarning ham tarjimada aks etishi zarur. Aks holda, asarning badiiy-estetik qiymati yo‘qoladi yoki noto‘g‘ri talqin qilinadi. Shunday bir vaziyatda Abdulla Oripov tarjimalarining lingvopoetik jihatdan o‘rganilishi dolzarb ilmiy vazifa bo‘lib, u tarjima nazariyasi, adabiyotshunoslik va stilistika fanlari nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyatga ega. Shoirning tarjima uslubi orqali o‘zbek tilining poetik imkoniyatlari, she’riy ifoda vositalarining boyligi, shuningdek, tarjimada milliylik va universallik uyg‘unligining qanday ifoda topgani ochib beriladi. Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, Abdulla Oripov tarjimalari nafaqat o‘z davrining badiiy mahorat namunasi, balki bugungi kunda ham tarjima nazariyasini chuqurroq o‘rganish, poetik tarjimaning zamonaviy mezonlarini ishlab chiqish, tarjimonlik madaniyatini yuksaltirish borasida muhim ilmiy manba bo‘lib xizmat qilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, Abdulla Oripovning tarjimalarini lingvopoetik nuqtai nazardan o‘rganish nafaqat uning tarjimonlik mahoratini yoritadi, balki o‘zbek tili va adabiyotining badiiy imkoniyatlarini, she’riy ifoda vositalarini yanada chuqurroq anglash imkonini beradi. Bu esa, o‘z navbatida, tarjima madaniyatini yuksaltirish, zamonaviy tarjimonlar avlodini yetishtirish va milliy adabiyotimizni jahon miqyosida keng tanitishda muhim ahamiyatga ega. Shu bois, Oripov tarjimalarining lingvopoetik jihatlarini ilmiy asosda chuqur o‘rganish bugungi adabiyotshunoslik va tilshunoslik fanlari oldida turgan dolzarb masalalardan biri bo‘lib qolaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Oripov A. *Ilohiy komediya (Dante Aligeri tarjimasi)*. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi NMIU, 2001.

2. Oripov A. *Tanlangan asarlar*. 10 jildlik. – Toshkent: O‘zbekiston, 2011.
3. Rasulov B. *She’riy tarjima masalalari*. – Toshkent: Fan, 1983.
4. G‘afurov I. *Abdulla Oripov poetikasi*. – Toshkent: Fan, 2014.
5. Jo‘rayev O. *Tarjima nazariyasi va amaliyoti*. – Toshkent: Akadernashr, 2019.
6. G‘ulomov M. *Badiiy tarjima va lingvopoetik muammolar*. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2020.
7. Karimov A. *Poetik tafakkur va tarjima san’ati*. – Samarqand: Zarafshon, 2021.
8. O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Til va adabiyot instituti. *She’riy tarjimalarning lingvopoetik tahlili: metodik tavsiyalar*. – Toshkent, 2022.
9. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat tarjima markazi. *Tarjima faoliyati holati bo‘yicha yillik hisobot*. – Toshkent, 2023.
10. Швейцер А.Д. *Введение в теорию перевода*. – Москва: Высшая школа, 1988.